

УДК 37-029:17 +392.33– 055.62

ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІЧЕНІСТЬ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТА БАТЬКІВ

Каразоглю (Геділ) Фатьма, аспірант
кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського

У статті розглядається сутність і особливості полікультурної освіченості фахівців дошкільних навчальних закладів та батьків, проаналізовано і обґрунтовано вимоги до педагога в умовах сучасних педагогічних позицій освітнього простору, який працює з дитиною і його сім'єю в полікультурному вихованні. Висвітлено формувальний етап експериментальної роботи щодо полікультурної освіченості вихователів дошкільних навчальних закладів та батьків дошкільників.

Ключові слова: полікультурна освіченість, вихователі дошкільних навчальних закладів, батьки дошкільників, контрольна група, експериментальна група.

В статье рассматривается сущность и особенности поликультурной образованности специалистов дошкольных учебных заведений и родителей, проанализированы и обоснованы требования к педагогу в условиях современных педагогических позиций образовательного пространства, который работает с ребенком и его семьей по поликультурному воспитанию. Освещен формирующий этап экспериментальной работы по формированию поликультурной образованности воспитателей дошкольных учебных заведений и родителей дошкольников.

Ключевые слова: поликультурная образованность, воспитатели дошкольных учебных заведений, родители дошкольников, контрольная группа, экспериментальная группа.

Karazoglyu (Gedil) Fatma MULTICULTURAL EDUCATION OF TEACHERS OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS AND PARENTS

The essence and peculiarities of multicultural education of specialists of preschool educational institutions and parents are considered in the article, the requirements to the teacher are analyzed and justified in the conditions of modern pedagogical positions of the educational space, which works with the child and his family for multicultural education. The shaping stage of the experimental work on the formation of the multicultural education of the educators of preschool educational institutions and parents of preschool children is highlighted.

Key words: multicultural education, teachers of preschool educational institutions, parents of preschool children, control group, experimental group.

Постановка проблеми. Реформування економічного, політичного і соціального життя українського суспільства серйозно змінило систему виховання підростаючого покоління. Разом із позитивними тенденціями, що відповідають сучасним вимогам підготовки молоді до життя, у вихованні як у суспільному явищі виявилися ряд проблем, що вимагають рішення. Сучасна сім'я не в змозі сама справитися з багатьма проблемами виховання. Зокрема полікультурного виховання дитини. Призначення роботи педагога з батьками – в тому, щоб сприяти єдиному виховному полю, єдиному соціальному і полікультурному середовищі. Це знаходить своє відображення в низці документів, що регламентують систему сучасних взаємовідносин суспільства і сім'ї: Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Сімейному кодексі України, Державному стандарті початкової освіти. Рівноправна, творча, взаємодія вихователя з батьками дошкільників є важливим аспектом розвитку вітчизняної освіти.

Аналіз актуальних досліджень. У класичній педагогіці проблему взаємодії педагога із сім'єю розглядали такі видатні педагоги, як П. Лесгафт, А. Макаренко, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші.

Питання взаємодії сім'ї та дошкільного навчального закладу на сучасному етапі вивчались у працях Л. Бойко, І. Власенко, Ю. Грицяя, О. Доукіна, Я. Журецького, А. Кліш, Т. Кравченко, О. Кучая, І. Печернікова, О. Сичова, Н. Старченко, О. Урбанської, В. Шинкаренко та ін. Ученими досліджено: основи теоретико-методичної підготовки педагога (Т. Байбара, Н. Бібік, І.Княжева, В.Нестеренко, О. Савченко), до роботи з батьками (М. Болдирев, Т. Волікова, І. Гребенніков, Р. Капралова, С. Корнієнко, Т. Кравченко, О. Савченко), з різними типами сімей (Т. Гущина, Т. Жаровцева, О. Семенов, І. Трубавіна, Н. Усманова, Т. Шульга та ін.). Натомість проблема педагогічної взаємодії дошкільного навчального закладу із сім'єю у полікультурному вихо-

ванні старших дошкільників не знайшла належного висвітлення в педагогічній теорії.

Метою статті є висвітлення результатів експериментального дослідження щодо полікультурної освіченості вихователів дошкільних навчальних закладів та батьків дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Як свідчать психолого-педагогічні дослідження минулого й сучасності, дошкільний вік є найбільш сприятливим для розвитку і формування толерантності.

Полікультурне виховання дітей старшого дошкільного віку – це цілеспрямований процес гуманного та міжетнічного виховання дітей на засадах партнерства і толерантної свідомості; забезпечення в групі толерантного простору, середовища, що характеризується єдністю всіх суб'єктів виховного процесу (вихователів, дітей, батьків), терпимістю і повагою до іншокультур, дітей інших етносів та бажання взаємодіяти з ними [3, с. 34].

У дослідженні орієнтуємось на таке розуміння «полікультурного виховання», яке розглядаємо як процес міжнаціонального та гуманного виховання дітей, що характеризується терпимістю і повагою до дітей інших етносів та бажання взаємодіяти з ними.

Результати вивчення проблеми в сучасній дошкільній практиці слугували розробкою експериментальної методики організації взаємодії ДНЗ із сім'єю і полікультурного виховання дошкільників.

Експериментальна робота проводилася зі слухачами експериментальної групи (ЕГ), тобто з вихователями та батьками вихованців – 146 осіб. Контрольну групу (КГ) склали 40 вихователів ДНЗ та 103 батьки старших дошкільників.

Цілеспрямована робота з формування готовності до взаємодії педагогів та батьків у полікультурному вихованні старших дошкільників здійснювалась зі слухачами ЕГ впродовж 2014–2015 років у ході реалізації всіх різновидів організаційних форм, використання потенціалу педагогічної праці, самостійної роботи батьків задля виховання міжкультурної толерантності в дошкільників.

Метою початкового етапу формувального експерименту було узагальнення та систематизація знань у вихователів та батьків щодо полікультурного виховання в дітей. У межах першого етапу акцент був зроблений на вирішення таких цілей, як: систематизація знань із полікультурного виховання; формування обізнаності слухачів за видами, типами та методами полікультурного виховання в дітей старшого дошкільного віку, з інструментарієм, що може бути ви-

користаний у процесі проведення діагностики тощо.

Так, педагогічна умова, що полягала в збагаченні культурно-освітнього середовища ДНЗ та сім'ї полікультурним змістом, була спрямована на узагальнення та систематизацію знань у слухачів із полікультурного виховання та входила в зміст формувального етапу.

Мета формувального етапу – сформувати початкові духовно-моральні уявлення про міжетнічну толерантність, полікультурне виховання як загальнолюдську цінність, допомогти набути знання, необхідні для полікультурного виховання. Зміст формування в межах цього етапу виявляється в усвідомленні реальних ситуацій, мотивації, що включає рефлексивне мислення і свідомість, а також співставлення предмету пізнання зі своїми знаннями й уявленнями, включаючи цей предмет у систему причинно-наслідкових зв'язків, на основі яких можливе його пояснення та прогнозування, інтерпретація і оцінка. На цьому етапі на вихователя покладена мета формування знань про цінності (доброта, терпимість, любов, милосердя, повага до особистості іншого і т.ін.); про комунікативні потреби в спілкуванні з іншими; про природу конфліктів, їхню профілактику та запобігання; про права людини в рамках толерантної культури (допустиму поведінку в рамках чинних моральних норм); про своєрідність інших. У межах цього етапу було реалізовано навчальний семінар для вихователів із виховання толерантності в дітей.

Навчальний семінар почали зі знайомства та вправ на спілкування.

Перша вправа-лекція «Слухайте уважно» проведена з метою розвинути у вихователів здатність не думати про стороннє під час спілкування, бути постійно включеними в реальність, намагатися по-справжньому прислухуватись до розмови, не думаючи про інші речі або про те, що належить казати, вживати невербальні засоби спілкування.

Результатом вправи стала дискусійна розмова, дійшли висновку, що як для вихователів, так і для співрозмовників мистецтво слухати виключає стрес, що породжується непорозумінням і неправильним спілкуванням. Крім того, під час спілкування ми дозволяємо співрозмовнику відчувати свою цінність, тим самим допомагаючи йому уникнути стресу.

Заохочувальною була вправа «Похвала». Багатьох людей стримує думка, що ми не можемо бути об'єктивними і не повинні хвалити себе самі. Коли нікому вас похвалити, не бійтеся самі зробити це – стрес

значно зменшується тоді, коли ми контролюємо ситуацію, а контроль передбачає й уміння радіти досягнутим успіхам. Після проведення вправи вихователі дійшли висновку, що немає необхідності в більшому, ніж просто сказати собі: «Все минуло дуже добро» і дозволити собі широку посмішку, проте вплив цього на психічний стан дуже великий, треба частіше бути задоволені собою.

Вправа під назвою «Домовленість про взаємоповагу» націлена на соціальні відносини з людьми, потребу в повазі. Вихователі усвідомили, що: можна і потрібно обговорювати будь-які проблеми – тільки так можна знайти шляхи їхнього розв'язання; необхідно поважати соціальні цінності й основні правила співіснування (співробітництва); цілісне визнання унікальності іншої людини та взаємоповага є єдиним шляхом створення мирної атмосфери; прагнення підвести всіх під одну мірку і зробити їх однаковими – нереальне, ірраціональне, більше того – небезпечне, оскільки допускає деперсоналізацію особистості.

Остання вправа нашого семінару була націлена на ознайомлення вихователів із трьома фундаментальними принципами толерантності в розвитку дітей. У старшому дошкільному віці дуже важливо навчити дітей розумінню того, що провідні принципи толерантності (людська різноманітність як чинник духовного збагачення; конфлікти – нормальний процес, але їх треба розв'язувати конструктивно; соціальна відповідальність, здатність людей розмірковувати й приймати особисті та громадські рішення відповідно до етичних норм) невід'ємні від демократії.

Другим етапом, ознайомлювально-когнітивним, нашої експериментально-дослідної роботи була робота з батьками вихованців дошкільних навчальних закладів експериментальної групи в тренінговій формі з метою сприяти становленню батьківської компетентності шляхом усвідомлення й осмислення механізмів діалогічного спілкування та формування вмінь і навичок конструктивної взаємодії з дітьми в сім'ї.

Завданнями тренінгу були: урізноманітнювати форми роботи з батьками; сприяти критичному осмисленню стійких стереотипних установок у сімейному вихованні; залучати батьків до співпраці з ДНЗ; розширити і збагатити знання щодо ролі емоційної сфери в становленні особистості дитини та відпрацьовувати навички емпатійного реагування на дитячу поведінку; розвивати вміння будувати діалогічну взаємодію під час вирішення проблемних ситуацій; виховувати педагогічну компетентність батьків.

Визначаємо стратегію батьківського виховання за допомогою анкетування «Аналіз сімейних взаємовідносин».

Через прискорений темп сучасного життя батьки іноді не помічають, що один і той самий вчинок дитини оцінюють по-різному. Відповідно, дитині складно зрозуміти, чому за одну і ту саму дію її можуть як насварити, так і похвалити. Як бути послідовним під час спілкування з дитиною? Яку стратегію виховання обрати?

Із 102 опитаних 22 батьків дотримуються стратегії «Пароплав». Цей стиль характеризується тим, що батьки намагаються дотримуватися певного стилю у вихованні сина (доньки), прагнуть бути гнучкими, підлаштовуються до змін навколишнього середовища. Водночас дитина вчиться самостійно приймати рішення, бо не боїться почути від них жорстку критику. Однак у деяких ситуаціях батькам варто бути суворішими. Це дасть можливість (і дорослим, і дитині) зберегти дорогоцінний час для спілкування та ігор – замість того, щоб витратити його на багатослівні диспути.

Шістнадцять батьків користуються стилем «Трамвай». Це коли батьки прагнуть привчити дитину до порядку, тому вимагають від неї дотримуватися обов'язкових правил. Це дає їй змогу стати зібраною і відповідальною, визначити свої життєві орієнтири. Однак такий ретельний контроль потребує від дорослих неабияких зусиль, тоді як більшість повсякденних ситуацій мають лише одне правильне рішення. Дайте дитині змогу бути більш самостійною. Нехай тепло та довіра між вами будуть важливішими за дисципліну.

Останні 64 опитаних – стратегія «Повітряна кулька». Здебільшого вимоги до дитини залежать від настрою батьків або від взаємин із домочадцями. Протириччя між ними дають їй змогу обрати зручний стиль поведінки. Однак відсутність чітких вимог поглиблює хвилювання дитини, адже їй складно спрогнозувати, хвалитимуть її чи сваритимуть. Щоб дитина краще розуміла, чому дорослі так поведуться, варто пояснити, чому чинять саме так. Окрім того, батькам треба вчитися контролювати свої емоції.

Наступним етапом нашої роботи з батьками було проведення міні-лекції «Три шляхи у вихованні» з метою ознайомити батьків із різними підходами в сімейному вихованні.

Ознайомили батьків з підходами: «Влада», який спирається на переконання дорослого, що батьки завжди краще знають і мають рацію, демонструють дитині, хто головний. Дитина повинна підкорятися їх-

ній волі, найкраще без дискусії; «Поступливість» – на цьому шляху батьки заради «святого спокою» поступаються дитині, хоча це суперечить їхнім відчуттям і потребам, вони підкоряються волі дитини, щоб уникнути конфронтації; на шляху «Діалогу» батьки передають дитині важливі для них цінності, враховуючи почуття та потреби дитини, а в ситуації конфлікту шукають спільне рішення, яке б задовольняло всіх зацікавлених.

Майже всі батьки експериментальної групи дійшли висновку, що ефективним шляхом у вихованні дітей є діалог.

Заключним етапом нашого тренінгу були поради для батьків.

Третім етапом, контрольним, нашої експериментально-дослідної роботи була спільна робота з вихователями, батьками та дітьми старшого дошкільного віку, яка включала систематизацію і порівняння отриманих результатів дослідницької роботи з метою виявлення динаміки досліджуваної якості.

Стимулювання взаємодії ДНЗ із сім'єю в полікультурному вихованні дошкільників відбувалась у межах розробленого освітнього проекту «Полікультурне виховання дошкільнят через взаємини із сім'ями вихованців».

Мета проекту – усвідомлення важливості і необхідності полікультурного виховання дошкільнят усіма членами сім'ї. Здійснення єдності виховного впливу сім'ї та ДНЗ на дошкільнят.

Завдання: освітні: формувати уявлення про національну приналежність; розширювати уявлення про історію сім'ї, традиції і звичаї; розвиваючі: розвивати творчі здібності в дітей; консультувати батьків із проблем пояснення дітям їх національної приналежності, особливостей традицій, обрядів, звичаїв, людей різних національностей; розвивати мовні та виконавчі здібності; розвивати інтерес і емоційну чуйність; виховні: продовжувати виховувати шанобливе ставлення до людей різних національностей, їх культури, звичаїв, традицій; залучати батьків до організації заходів, обрядових свят і розваг; виховувати моральні людські якості: доброту, дбайливе, сумлінне ставлення до традицій рідного краю, повагу до дорослих і рідного краю, повагу до дорослих і однолітків.

Гіпотеза проекту: полікультурне виховання дошкільнят можливо в тому випадку, якщо педагогічна організація роботи в дитячому садку буде здійснюватися в тісному взаємозв'язку із сім'ями вихованців, що дозволить створювати освітньо-виховний простір, в який дитина занурюється в дитячому садку і вдома.

Учасники проекту: діти старшої та підготовчої групи, вихователі, педагоги додаткової освіти, батьки. Тип проекту: творчий. Вид проекту: довгостроковий. Методи і прийоми: словесні: бесіда, читання творів художньої літератури, обговорення, розповідь; наочні: розгляд ілюстрацій альбомів, фотоальбомів, листівок; практичні ігри: рухливі, дидактичні, сюжетно-рольові, музичні, ігрові ситуації, розваги, свята, екскурсії, відвідування мінімузею, театру, продуктивна діяльність, конкурси, виставки. Матеріально-технічне забезпечення: спеціально обладнані кабінети для організації безпосередньо освітньої діяльності з дітьми. Атрибути для театралізованої діяльності (костюми, маски). Технічні засоби навчання. Національні костюми. Методичне забезпечення: демонстраційний і дидактичний матеріал, методичні посібники, методична література, конспекти безпосередньо-освітньої діяльності за освітніми областями, конспекти сценаріїв свят, розваг.

Спільна робота передбачала організацію сімейних конкурсів у дитячому садку та групі; презентацію результатів спільної творчості вихователів, дітей та батьків, розповіді про захоплення в групі та сім'ї; проведення спільних справ (екскурсії, оформлення груп, виготовлення посібників тощо).

Упровадження експериментальної методики реалізації педагогічних умов взаємодії ДНЗ із сім'єю в полікультурному вихованні дошкільників показало, що кількість слухачів із високим і середнім рівнями готовності в ЕГ значно вища, ніж у КГ. Так, високого рівня готовності вихователів та батьків до полікультурного виховання старших дошкільників досягли 29, 56% слухачів, середнього – 60,87%, і лише 9,57% слухачів продемонстрували низький рівень. У контрольній групі результати дещо нижчі: високого рівня досягли лише 12,07% слухачів, 62,07% вихователів та батьків продемонстрували середній рівень та 25,86% слухачів – на низькому рівні.

Проведене дослідження дає можливість вирішувати питання організації ефективного процесу полікультурної освіченості вихователів і батьків та готовності до полікультурного виховання старших дошкільників. Проте його результати не є вичерпними і не претендують на всебічне розкриття порушеної проблеми, що є перспективою подальших досліджень, вивчення зарубіжного досвіду та впровадження його в практику підготовки майбутнього вітчизняного спеціаліста.

Висновки. Результати експерименту підтвердили гіпотезу дослідження і ефективність висунутих педагогічних умов вза-

ємодії ДНЗ із сім'єю в полікультурному вихованні дошкільників, оскільки засвідчили позитивні в слухачів експериментальних груп. Достовірність одержаних результатів засвідчена статистичними методами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. / І.Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 2. – 344 с.

2. Богуш А.М. Духовні цінності сучасної парадигми виховання / А.М. Богуш // Виховання і культура – 2001. – № 1. – С. 5–8.

3. Дмитриев Г.Д. Многокультурное образование / Г.Д. Дмитриев. – М. : Народное образование, 1999. – 208 с.

4. Семенова А.В. Розвиток професійної компетентності фахівця засобами парадигмального моделювання (інтерактивний тренінг) / А.В. Семенова. – Одеса : СВД Черкасов М.П., 2006. – 130 с.

УДК 378

ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ УЧНІВ МЕТОДОМ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЖИТТЄВИХ ЗАВДАНЬ

Коберник О.М., д. пед. н., професор,
завідувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

У статті на основі вивчення наукових джерел проаналізовано сутність поняття «моральні цінності особистості». Розкрито особливості використання методу розв'язання життєвих завдань у вихованні моральних цінностей школярів, який створює природну необхідність приймати рішення самостійно, розвиваючи внутрішню потребу моральної поведінки без зовнішнього примусу, а також забезпечує таку операційну систему впливів, яка робить виховний процес достатньо керованим і прогнозованим.

Ключові слова: моральні цінності, виховання, життєве завдання, метод розв'язування життєвих завдань, модель розв'язування виховного завдання.

В статье на основе изучения научных источников проанализирована сущность понятия «моральные ценности личности». Раскрыты особенности использования метода решения жизненных ситуаций в воспитании моральных ценностей школьников, который создает природную необходимость принимать решения самостоятельно, развивая внутреннюю потребность морального поведения без внешнего давления, а также обеспечивает такую систему влияний, которая делает воспитательный процесс достаточно управляемым и прогнозируемым.

Ключевые слова: моральные ценности, воспитание, жизненная задача, метод решения жизненных задач, модель решения воспитательной задачи.

Kobernyk O.M. STUDENTS MORAL VALUES EDUCATION BY THE METHOD OF SOLVING EVERYDAY PROBLEMS

The essence of the concept of «moral value of the individual» has been analyzed on the basis of the scientific study of the sources. The features of using the method of solving everyday problems in the education of student's moral values have been discussed. It creates a natural need to make decisions independently, developing inner demand of moral behavior without external coercion, and provides such operating system which makes the educational process quite manageable and predictable.

Key words: moral values, education, vital task, method of solving everyday problems, solving educational problem model.

Постановка проблеми. Утвердження в суспільній та індивідуальній свідомості орієнтації на моральні цінності, головною функцією яких є створення духовно значущої для людини картини світу, дозволить забезпечити підняття статусу України як зрілого європейського суспільства, об'єднаного духовними ідеями і цінностями. Такий перехід до нової якості суспільства можливий за умови, якщо воно не тільки задекларує орієнтацію на моральні ідеї і цінності,

але й у самій суспільній та індивідуальній свідомості формуватимуться такі морально-духовні ціннісні орієнтації, які стануть стратегічними цілями розвитку суспільства і спонукатимуть людей до партнерської співпраці, соціальної діяльності, забезпечать інтеграцію суспільства, сприятимуть формуванню духовно зрілої особистості, здатної за будь-яких умов життєдіяльності здійснювати свій морально усвідомлений соціально адаптований життєвий вибір.